

молодшого школяра; проблеми формування педологічної науки в Україні (кінець XIX – початок XX століття); педологічна наука в контексті історії початкової освіти України. Додається відповідний перелік літератури для опрацювання.

Видом позааудиторної роботи є індивідуальні навчально-дослідні завдання (ІНДЗ), що носять навчальний, навчально-дослідницький чи проектно-конструкторський характер.

У процесі вивчення даного курсу передбачається як усне, так і письмове опитування, що передбачає тестовий контроль. Студенти повідомляються про кількість балів, які нараховуються за виконання різних видів робіт. Змістовий модуль оцінюється в 10 балів, ІНДЗ – 10, підсумковий контроль (написання письмової роботи) – 20 балів. Форма контролю – залік.

Висновки. Актуальною та доцільною є можливість формування інформаційної культури вчителя початкових класів через зміст спецкурсу історико-педагогічного спрямування, а тому необхідна відповідна підготовка даних фахівців.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване навчання: Науково-методичний посібник. – К.: ІЗМН, 1998. – 204с.
2. Блонский П.П. Педология: Учебник для высших педагогических учебных заведений. – М., 1934. – 338 с.
3. Гильбух Ю.З. Друге народження педології?// Радянська школа. – 1989. – №11. – С.29-37.
4. Мейман Э. Очерк экспериментальной педагогики. – М., 1916. – 34 с.
5. Морозова Н.Г. Из давних лет// Семья и школа. – 1989. – №1. – С. 19-20.
6. Николенко Д., Губко А., Игнатенко П. Злоключения науки педологии: Пора вернуть имя // Народное образование. – 1990. – №10. – С.117-124.
7. Торндайк Э. Принципы обучения, основанные на психологии / Пер. с англ. Е.В.Герье; вступ. ст. Л.С.Выготского. – М., 1926. – 235 с.
8. Українська педагогіка в персоналіях: У 2 кн. – Кн. 2: За ред. О.В.Сухомлинської. – К.: Либідь, 2005. – 552 с.

УДК 378.14 (043)

А.М. Коломієць

ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ: РІВНІ, КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ

У статті визначено сутність інформаційної культури майбутнього вчителя початкових класів, вироблено критерії, показники і рівні її розвитку.

The paper considers the essence of the informational culture of the future primary school teacher. There had been developed criteria, factors and levels of its development.

Постановка проблеми. Багатофункціональність педагогічної праці ускладнює процес професійного розвитку. У сучасних умовах професійний ріст неможливий без використання сучасних інформаційних технологій. Інформатизація історично неінформаційних професій є однією з головних тенденцій у змінах, що відбуваються нині в професійній сфері суспільства. Дані тенденції торкнулися й педагогічної діяльності. З'являється необхідність сформулювати, виразити нове бачення світу, освоїти нові способи оперування інформацією. Зміна інформаційних відносин характерна як для повсякденного життя, так і для професійної діяльності людини. Але саме розвиток інформаційних процесів у професійній діяльності, інформаційній діяльності професіоналів впливає на розвиток суспільства. Тому робимо висновок, що в умовах інформаційного суспільства головним чинником і ознакою професійного розвитку педагога виступає його інформаційна культура (ІК).

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Формування нового типу інформаційної культури як складової частини професійної культури педагогічних працівників розглянуто Р.С.Гуревичом, М.І.Жалдаком, Л.Л.Філіпповою та ін. На думку Л.Л.Філіппової [9: 217], інформаційна культура науково-педагогічного працівника – це “особливий тип організації предметно-спеціальних знань, які дозволяють правильно оцінити ситуацію і приймати ефективне рішення у професійно-педагогічній діяльності, використовувати нові інформаційні технології для подальшої гармонізації внутрішнього світу особистості, формування її культури та адаптації до умов життєдіяльності в інформаційному суспільстві”.

Нерозв’язані аспекти проблеми. Однак ми не знайшли в названих публікаціях вичерпних відповідей на запитання про сутність інформаційної культури вчителя початкових класів, її зміст, структуру, причини необхідності формування, чинники і рівні розвитку, технології та мотиви розвитку, закономірності становлення. Разом з тим науковці одностайні, що “проблематичність розуміння змісту, складових інформаційної культури особистості та педагогічних умов її ефективного формування потребує свого розв’язання не лише в загальнотеоретичному плані, а й стосовно особливостей різних педагогічних практик, що виникають у середній та вищій освіті внаслідок урахування вимог професійної діяльності спеціаліста” [2: 31].

Ми погоджуємося з висновком О.І.Попової про те, що ”прогресивна наука завжди обстоювала думку про важливу соціальну значущість діяльності вчителя початкових класів і ставила високі вимоги до його підготовки – теоретичних знань та практичних умінь” [8: 135]. Але в умовах інформаційного суспільства навіть достатньо великого запасу теоретичних знань для його професійної діяльності замало. Зважаючи на швидке зростання значних обсягів інформації, в тому числі й педагогічної, на перший план професійної підготовки виступає формування його інформаційної культури.

Метою нашого дослідження було визначити структурні компоненти ІК вчителя початкових класів, рівні та показники її розвитку.

Виклад основних матеріалів дослідження. Значну роль у формуванні інформаційної культури відіграє освіта, що повинна формувати нового фахівця інформаційного суспільства. У цього фахівця необхідно виробляти наступні навички й уміння:

- пошуку інформації;
- диференціації інформації;
- виділення значущої інформації;
- вироблення критеріїв оцінки інформації;
- здобування інформації та її використання.

Проте існують професії, для яких названих навичок і умінь замало. Наприклад, професія вчителя. В сукупність характеристик сучасного стилю мислення педагога окрім названих навичок і умінь варто ще віднести уміння систематизувати, структурувати, створювати власну інформацію, успішно презентувати її учням різних вікових категорій тощо.

Існування різних означень і трактувань інформаційної культури та їхнє ускладнення в міру розвитку суспільства свідчить про динамічність цього поняття і необхідність у його визначенні враховувати вимоги інформаційного розвитку суспільства. У будь-якому випадку багатьма науковцями визнано, що інформаційна культура особистості є чинником розвитку інформаційного суспільства [<http://www.gpntb.ru//win/inter-events/crimea2001/tom>].

Виробляючи власний підхід до розуміння інформаційної культури вчителя початкових класів, ми виходили з того, що ІК є ”неодмінною ознакою високого професіоналізму майбутнього вчителя” [4: 49], але цілком усвідомлювали правомірність застереження Р.С.Гуревича стосовно того, що “в міру становлення вчителя в новому інформаційному просторі складові його інформаційної культури будуть доповнюватися і видозмінюватися” [3: 35]. На необхідність постійного розвитку ІК вчителя звертає увагу і Л.В.Брескіна [1: 54], зазначаючи, що “недостатня кількість методичних рекомендацій і

посібників, що розкривають взаєморозвиток усіх засобів телекомунікацій, приводить до утворення “чорної діри” у питаннях підготовки майбутніх вчителів”.

Інформаційна культура вчителя, на думку О.Й.Карабін [6: 37], яка вважає, що інформаційна культура майбутнього вчителя є “відносно цілісна підсистема загальної професійної культури людини”, є продуктом його творчих здібностей і в сукупності з професійно значущими якостями вчителя виявляється в таких аспектах:

- висока комунікативна культура;
- розуміння й уміння адекватно інтерпретувати тенденції розвитку інформаційного суспільства;
- володіння основами аналітичної переробки інформації;
- уміння працювати з різною інформацією;
- знання особливостей інформаційних потоків у своїй сфері діяльності;
- ефективна робота з масовими інформаційними технологіями;
- уміння витягати інформацію з різних джерел та представляти її в зрозумілому вигляді;
- навички використання технічних пристроїв;
- володіння всіма жанрами навчально-методичної літератури;
- володіння засобами психолого-екологічного захисту від негативної інформації.

До даного переліку хочемо додати ще такі аспекти:

- уміння оцінювати якість інформації: її правдивість і важливість;
- уміння інтегрувати різнопредметну інформацію;
- уміння створювати власну інформацію.

Узагальнюючи вищесказане, можна дати наступне означення інформаційній культурі вчителя. *Інформаційна культура педагога – це інтегроване поняття, що включає в себе не тільки уміння працювати з комп’ютером, а й уміння орієнтуватися в сучасному інформаційному середовищі, уміння шукати, відбирати і критично аналізувати інформаційні ресурси, уміння спілкуватися за допомогою сучасних засобів комунікації.* Комп’ютер за такого підходу до трактування поняття інформаційної культури виступає лише як ефективний засіб її розвитку.

Під інформаційною культурою вчителя ми розуміємо вміння поставити проблему, оперативно знайти необхідну інформацію, оцінити її корисність, вибрати головне, структурувати для навчальних потреб, цілеспрямовано й свідомо застосувати для вирішення поставлених завдань. Коли йдеться про вчителя початкових класів, який, з огляду на специфіку предметного навчання, змушений працювати з різнопредметною інформацією, то від нього вимагаються ще й уміння інтегрувати міжпредметну інформацію, створювати якісно нову власну інформацію.

Отже, **інформаційна культура вчителя початкових класів – це система знань, умінь і навичок із формулювання потреби в інформації; здійснення пошуку необхідної інформації з усієї сукупності інформаційних ресурсів; з відбору, оцінювання, збереження знайденої інформації; з інтеграції, структуризації та створення нової інформації.**

Розглядаючи інформаційну культуру вчителя початкових класів як “складну інтегровану якість особистості”, О.І.Шиман [10: 225] для визначення рівня її сформованості пропонує застосовувати особистісно-мотиваційний, змістовно-операційний та рефлексивно-оцінний критерії. Проте всі зазначені критерії стосувалися, насамперед, оволодіння новими інформаційними технологіями; знань, умінь та навичок використання комп’ютерної техніки; вміння створювати власні програмні продукти; самоаналізу готовності до впровадження комп’ютерно-орієнтованого навчання в початковій школі тощо.

Оскільки ми розглядаємо інформаційну культуру не лише як складову загальної культури вчителя, а й як головний чинник розвитку його професійно-педагогічної культури, то пропонуємо більш ускладнену систему критеріїв і показників.

Перший (I). Низький рівень – безсистемні побутові уявлення про інформаційні ресурси, спонтанно одержані навички і вміння використовувати інформаційні джерела, відсутність мотивації до такого використання.

Другий (II). Середній рівень – наявні знання, уміння й навички роботи з інформацією, але вони використовуються епізодично.

Третій (III). Високий рівень – є певна система знань, умінь і навичок роботи з інформацією, що використовуються в навчально-пізнавальній діяльності, але відсутня потреба в їхньому вдосконаленні.

Четвертий (IV). Найвищий рівень – знання, уміння й навички роботи з інформацією постійно вдосконалюються, використовуються для підвищення ефективності навчально-пізнавальної діяльності, професійного росту.

Дані дослідження (у відсотках) динаміки росту інформаційної культури від першого до п'ятого курсу – на діаграмі (рис.1).

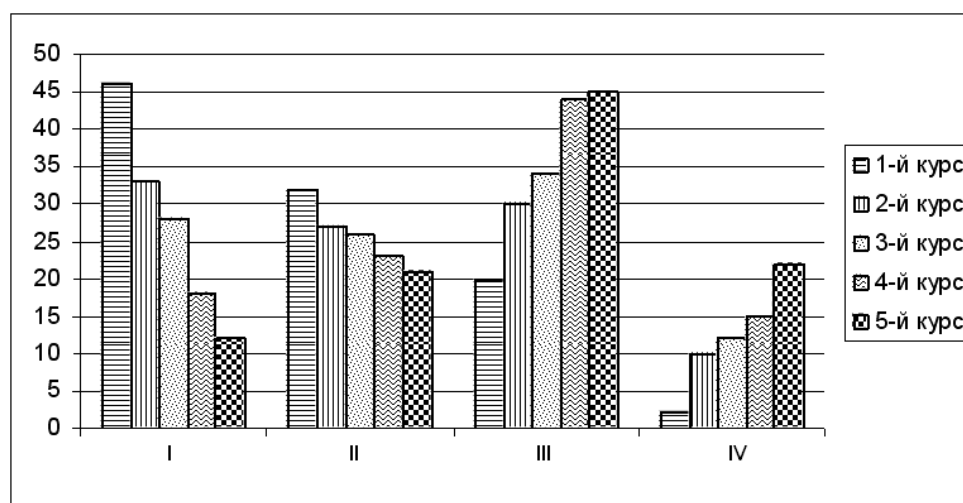

Рис.1. Діаграма розподілу студентів за рівнями інформаційної культури

З діаграми видно, що з роками навчання у ВНЗ зменшується відсоток студентів із низьким і середнім рівнем інформаційної культури і збільшується відсоток тих, хто володіє високим та найвищим рівнем ІК. Проте звертає на себе увагу той факт, що кількість студентів, які володіють найвищим рівнем інформаційної культури, зростає дуже повільно. Різке збільшення відсотка студентів, які досягли високого рівня, на другому курсі ми пояснюємо адаптацією першокурсників до навчальної діяльності у ВНЗ, а на четвертому курсі – виконанням курсових і дипломних досліджень, що передбачають роботу із значними обсягами інформації.

Проте, як показали наші спостереження за роботою вчителів початкових класів, їхня інформаційна культура відрізняється від ІК студента. На думку К.К.Пахотіна і М.В.Пахотіної [7: 92], ІК вчителя початкових класів включає “вміння користуватись комп’ютерною мережею Інтернет, офісною інформаційною технікою, вміння працювати у середовищах прикладних програм загального призначення і операційних систем, ...вміння використання комп’ютерної техніки у навчальному процесі і підготовці до занять”. Така структура ІК вчителя початкових класів не враховує специфіки його багатопредметної діяльності, видів і складності інформаційних продуктів, які він має створювати в процесі професійної діяльності.

Погоджуючись із М.І.Жалдаком [5: 6], що специфічними компонентами ІК вчителя є його вміння використовувати сучасні ІТКТ для підготовки, супроводу, аналізу, корегування навчального процесу; добирати найбільш раціональні методи і засоби навчання, враховувати індивідуальні особливості учнів, їхні запити, нахили і здібності; ефективно поєднувати традиційні методичні системи навчання із новими інформаційно-комунікаційними, ми в основу визначення рівнів сформованості ІК поставили саме роботу з інформацією.

Оскільки ІК є підсистемою професійної культури і сама є складним системним утворенням, то до дослідження процесу її розвитку також можна застосувати системний підхід. За такого підходу розвиток ІК буде описуватися складною функцією, яка залежить від цілої низки параметрів, що є і чинниками розвитку. До цих параметрів відносимо такі:

А) контрольовані і керовані чинники, які задають алгоритм розвитку ІК (навчальні програми дисциплін, форми, методи і засоби навчання).

Б) контрольовані, але некеровані (або слабо керовані) чинники, які характеризують базові знання студентів, широту світогляду.

В) неконтрольовані і некеровані чинники, що відображають випадкові впливи зовнішнього середовища, суспільства, колективу, особистісного стану здоров'я тощо.

Одним із контрольованих і керованих чинників, що впливає на розвиток ІК студентів, був, наприклад, створений нами курс “Основи інформаційної культури майбутнього вчителя”, що забезпечений навчально-методичним посібником з аналогічною назвою. Вихідними параметрами, які одержимо в результаті дії перерахованих чинників, будуть такі:

- 1) висока комунікативна культура;
- 2) розуміння тенденцій розвитку інформаційного суспільства;
- 3) володіння основами аналітичної переробки інформації;
- 4) уміння працювати з різнопредметною інформацією;
- 5) знання особливостей інформаційних потоків у педагогічній сфері діяльності;
- 6) уміння витягати інформацію з різних джерел; уміння оцінювати якість інформації;
- 7) уміння інтегрувати різнопредметну інформацію;
- 8) уміння створювати власну інформацію;
- 9) уміння презентувати нову інформацію в зрозумілому для споживача вигляді;

Усі ці вихідні параметри є показниками розвитку ІК і піддаються вимірюванням. На основі вищесказаного спрощена функціональна модель розвитку ІК матиме вигляд, що зображений на рис.2.

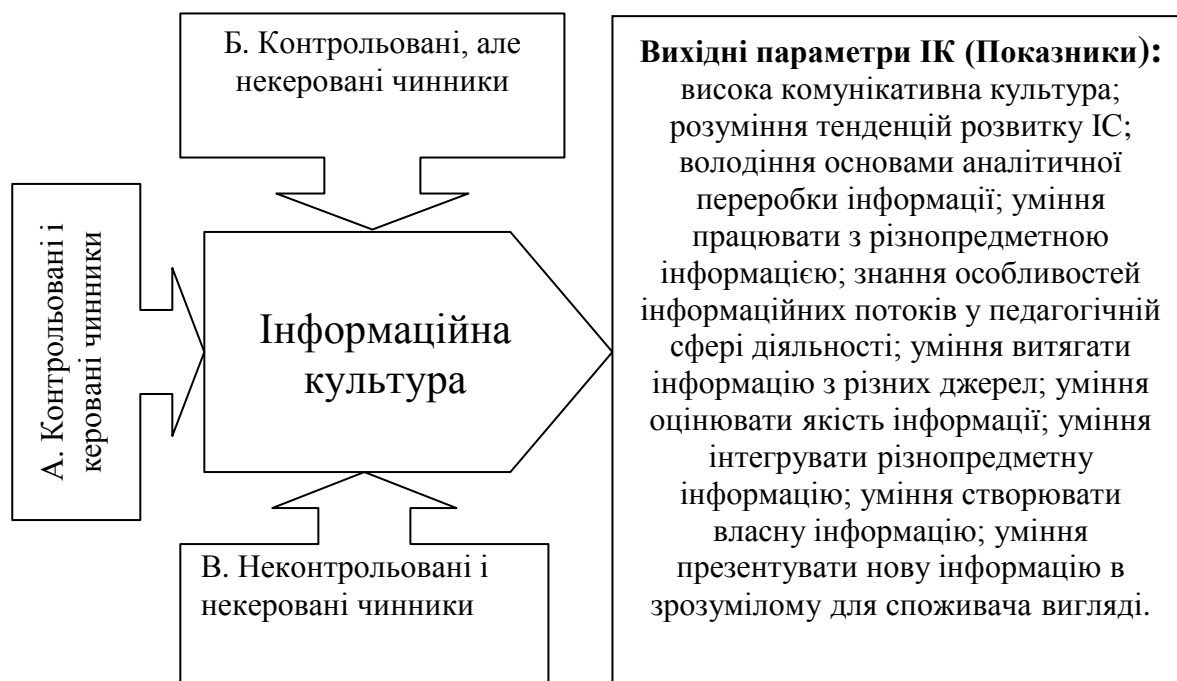

Рис.2. Схема розвитку ІК майбутнього вчителя.

Для уточнення сутності і з'ясування рівня сформованості ІК у майбутніх учителів початкової школи та для визначення ефективності експериментальної методики ми визначали такі рівні:

I. Рівень репродукції (низький) – студент відтворює одержану від викладача інформацію.

II. Рівень самоосвіти (середній) – студент здатний самостійно знаходити і обробляти необхідну інформацію з предмета.

III. Рівень інтеграції (високий) – студент уміє знаходити міжпредметну інформацію та інтегрувати одержані дані відповідно до поставлених завдань.

IV. Рівень презентації (творчий) – студент уміє вибирати засоби і здійснювати представлення інтегрованої інформації, створювати власні інформаційні продукти.

Висновки. Визначення рівнів сформованості ІК у студентів п'ятого курсу показало, що найкращих результатів можна досягти лише за умови комплексної і систематичної організації розвитку ІК майбутнього вчителя. Методичними основами такої організації є такі: вивчення студентами курсу “Основи ІК майбутнього вчителя”, комп'ютерно-орієнтованих дисциплін, інтегрованих спецкурсів, а також постійне залучення студентів до інформаційної діяльності під час вивчення різних навчальних дисциплін.

Напрями подальших розвідок. Наші дослідження показали, що основними причинами низького рівня інформаційної культури студентів є такі:

- 1) зміст основних курсів має недостатню інформаційну спрямованість;
- 2) невміння здійснювати міжпредметні зв'язки інформаційного характеру;
- 3) недостатня обізнаність викладачів про стан проблеми ІК;
- 4) відсутність інтересу в студентів до самоосвіти;

Пропонуємо для усунення цих причин такі заходи:

- удосконалення форм і методів викладання різних дисциплін з метою підвищення ІК;
- використання умов формування ІК у виховній роботі;
- здійснення інтеграції знань як важливої умови підвищення рівня ІК;
- впровадження спецкурсів, курсів за вибором, факультативів;
- широке застосування ІТКТ у навчально-виховному процесі;
- організація самостійної роботи студентів з використанням ІТКТ;
- розвиток мережевої інформаційно-бібліотечної системи;
- залучення майбутніх учителів до створення інформаційних продуктів.

Ці та інші заходи покладені в основу експериментальної методики з розвитку ІК майбутнього вчителя початкових класів у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Брескіна Л.В. Інформаційна культура і інтеграція телекомунікаційних та комп'ютерних мереж //Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання: Зб.наук.праць /Редкол. – К.: НПУ ім.М.П.Драгоманова. – Випуск 4. – 2001. – С.54-60.
2. Вишинська Г.В. Міжпредметна взаємодія як дидактична умова формування інформаційної культури особистості //Наукові записки: Збірник наукових статей Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова /Укл. П.В.Дмитренко, Л.Л.Макаренко. Випуск LXI (61). – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2006. – С.30-38.
3. Гуревич Р.С. Формування інформаційної культури вчителів: проблеми та перспективи //Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців /Збірник наукових праць. Випуск 9. – Київ – Вінниця: ДОВ “Вінниця”, 2006. – С. 34-38.
4. Дяченко С.В. Педагогічні умови формування інформаційної культури студентів гуманітарних факультетів педвузів //Проблеми сучасного підручника: Зб.наук.праць/Ред. кол. – К.: Педагогічна думка, 2004. – Вип. 5, Ч.ІІ. – С.49-53.
5. Жалдак М.І. Педагогічний потенціал комп'ютерно-орієнтованих систем навчання математики //Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання: Зб.наук.праць. – К.: НПУ ім.М.П.Драгоманова. – Випуск 7. – 2003. – С.3-16.
6. Карабін О. Інформаційна культура студентів в контексті модернізації педагогічної освіти //Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – 2005. – №2. – 149 с.

7. Пахотін К.К., Пахотіна М.В. Про програму наскрізної підготовки майбутніх вчителів початкових класів //Наступність у навчанні інформатики майбутніх учителів початкової школи в умовах ступеневої вищої освіти: Збірник праць Всеукраїнського науково-практичного семінару (м.Хмельницький). – Редкол. – К.: Інститут педагогіки. – 2002. – С.92-94.
8. Попова О.І. Проблема оволодіння мовленнєвою культурою в теорії та практиці професійної підготовки вчителів початкових класів //Професійна підготовка педагогічних працівників: Наук.-метод.збірник /За ред.док.пед.наук О.А.Дубасенюк та докт.пед.наук. Л.П.Пуховацької. – Київ-Житомир: Житомир.держ.пед.ун-тет, 2000. – С.133-141.
9. Філіппова Л.Л. Інформаційна культура науково-педагогічного працівника: сутність і характерні ознаки // Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи. Збірник наукових праць. – Львів: ЛДУ БЖД, 2006. – С.211-219.
10. Шиман О.І. Визначення критеріїв сформованості основ інформаційної культури майбутніх учителів початкової школи //Проблеми сучасного підручника: Зб.наук.праць/Ред. кол. – К.: Педагогічна думка, 2004. – Вип. 5, Ч.ІІ. – С.223-229.

УДК 37.032.001.11:371

В.В. Кострач

ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПСИХОЛОГІВ

Обговорюються заходи дослідно-експериментальної перевірки ефективності застосування психолого-педагогічних умов формування професійних умінь майбутніх офіцерів-психологів у процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін. Наголошується на використанні інтерактивних методів навчальної діяльності.

The measures of experimental prove of the efficiency of application of psychological and pedagogical conditions of future military psychologists professional skills formation in the process of the studying of psychological and pedagogical subjects are discussed. The emphasis is made on the active methods of studying activity.

В Україні здійснюються пошуки та розробка нових форм виховної та навчальної діяльності, спрямованих на адаптацію до нових міжнародних освітніх стандартів. Відповідно, Концепція розвитку військової освіти в Україні спрямовує військових педагогів на підготовку в системі військової освіти фахівців з творчим мисленням, здатних пізнавати об'єктивні закони й закономірності природи та суспільства через самостійне конструювання і вирішення навчально-наукових проблем [8]. Таким чином, формування та психологічний моніторинг зазначених якостей постають важливим завданням у системі військової підготовки військових психологів, у військовому будівництві загалом.

Психолого-педагогічним аспектам підготовки майбутнього офіцера приділяють велику увагу О.В.Виноград, М.О.Морозов, Т.І.Олійник та ін. У зв'язку з підготовкою військових фахівців важливим є дослідження зазначеного процесу у контексті формування умінь та навичок майбутніх військових фахівців. У науковій літературі проблема формування умінь та навичок постає як один із головних напрямків дослідження аспектів професійної підготовки. Досліджується процес формування умінь і навичок (О.М.Кабанова-Меллер, Н.О.Менчинська, В.А.Семиченко та ін.), розроблена теорія поетапного формування розумових дій (П.Я.Гальперін, Д.Б.Ельконін, Н.Ф.Талізін та ін.).

Загалом, аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про недостатній рівень сформованості професійних умінь офіцерів-психологів, які приходять у війська з ВВНЗ, хоча у Збройних Силах Україні існує нагальна потреба у висококваліфікованих психологах.